

Communication skills development of young school-age children with intellectual disabilities is one of the main prerequisites of complete socialization of the children who refer to this category. Theatrical activity means is appropriate for communication abilities development. The data of general and special psychological, educational and methodological national and foreign scientific literature concerning the issues of formation and development of communicative skills of primary school age children with intellectual disabilities is analyzed in the paper. The paper presents the results of implementing communication skills development methodology in relation to young school-age children with intellectual disabilities by means of theatrical activity, the criteria, indicators and levels of communicative skills development of primary school age children with intellectual disabilities are defined, comprehensive methodology of communicative skills development of primary school age children with intellectual disabilities by means of theatrical activity is elaborated. Implementation of comprehensive methodology of communicative skills development of primary school age children with intellectual disabilities contributes to personal identity formation, provides opportunities for successful schooling and social integration. Efficiency of the proposed methodology has been proved.

Keywords: communication skills development; young school-age children; intellectual disabilities; theatrical activity.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.

Статтю прийнято до друку 25.02.2014 р.

Рецензент: д. п. н., проф. Ніколаї Г.Ю.

УДК 376-05356.263(477)(092)

ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ У ПРАЦЯХ МИКОЛИ ДМИТРОВИЧА ЯРМАЧЕНКА

Климко Н.О.

Сучасні ініціативи Міністерства освіти і науки України пов'язані з інклюзивним навчанням дітей з особливостями психофізичного розвитку, що призвело до певних кроків у зміні всієї спеціальної освіти. У зв'язку з цим перед науковою спільнотою постає питання, щодо вивірності змісту, форм, завдань, мети навчання всіх категорій дітей, зокрема і з вадами слуху. Вивірнення шляхів пов'язано зі спрямуванням навчально-виховного процесу на інтенсифікацію педагогічного впливу з метою залучення осіб з вадами слуху до всіх аспектів соціальних процесів та свідомої розбудови власної життєдіяльності.

У визначенні особами з вадами слуху та їхньому усвідомленні власної значимості свого місця та ролі в суспільстві, велика роль належить школі, в якій реалізується головне завдання всебічного, цілеспрямованого, гармонійного розвитку особистості. Виходячи з того, що Україна має понад 215 років досвіду навчання і виховання дітей з вадами слуху в сурдопедагогіці накопичений значний доробок зі спільного навчання глухих і чуючих дітей. Саме тому, доцільно розглянути історичний аспект підходів щодо практики і теорії спільного навчання чуючих та дітей з вадами слуху, що описані і наукових роботах та існують в історичних документах.

Історико-педагогічний напрямок аналізу розвитку спеціальної освіти глухих дітей у сурдопедагогічних дослідженнях досить осяжно представлений, що на сьогодні не виникає сумніву. Засновником історії сурдопедагогіки як науки в Україні є видатний сурдопедагог М.Д. Ярмаченко, відомий всій педагогічній громаді як Перший Президент НАПН України.

М.Д. Ярмаченко в своїх дослідженнях значну увагу приділяв вивченню форм навчання дітей з вадами слуху, використанню спеціальних методик, що за сучасною термінологією визначається як інклюзія, інтеграція та соціалізація. Так як він у своїх дослідженнях звертався до тривалого історичного періоду, то в своїх працях та висновках ґрунтувався на аналізі джерел двох типів, а саме:

а) на архівних матеріалах, які до нього не були віднайдені;

б) на наукових дослідженнях, які були недоступні широкому загалу сурдопедагогів.

На основі теоретичного методу автором було встановлено, що ідеї інклюзії, інтеграції та соціалізації має давнє коріння. Тобто, обговорення питань про характер включення глухих дітей в соціальне середовище виникло ще в стародавні часи.

Перші спроби були пов'язані спочатку з епізодичним, а згодом зі систематичним спеціальним вихованням та навчанням дітей з вадами слуху. Саме виокремлення в окрему ланку спеціально організованого навчально-виховного процесу глухих дітей, на думку М.Д. Ярмаченка, призвело до появи форм спільного навчання глухих і чуючих дітей. Історичні джерела свідчать про наявність тривалого шляху і складних перетворень, проб та помилок, підйомів і спадів у реалізації ідеї спільного навчання чуючих та глухих дітей.

М.Д. Ярмаченко оперував термінами «інтеграція» та «соціалізація» і пояснював, що у витоках історичного використання цих термінів їхнє значення є дещо схожим. Саме включення осіб з вадами слуху в соціальне середовище, стоїть як значення терміну на чільному місці. Але тлумачення соціального включення протягом десятиліть під впливом удосконалення навчально-виховного процесу суттєво змінювалось. Включення

осіб з вадами слуху як трактувалося значення термінів «інтеграція» та «соціалізація» розглядалось М.Д. Ярмаченком історично вивіреном і сурдопедагогічно доцільним. Орієнтуючись на висновки М.Д. Ярмаченка у даній статті терміни «інтеграція» та «соціалізація» у контексті аналізу внеску вченого у дослідження даної проблеми будемо розглядати теж як паралельні.

Досліджуючи проблему інтеграції та соціалізації з історичного ракурсу М.Д. Ярмаченко дійшов висновків, відповідно яким перші спроби інтеграції та соціалізації з'явилися стихійно, без методологічної вивіреності, без достатніх сурдопедагогічних технологій та сурдопсихологічного обґрунтування. І лише на початку XIX століття, згідно історичним даним, віднайденим М.Д. Ярмаченком, проблема інтеграції та соціалізації була поставлена фахівцями свідомо, як важливе і практично детерміноване завдання. Адаже виявилось, що і після завершення спеціальної освіти глухі діти і надалі потребували допомоги суспільства.

М.Д. Ярмаченко був першим дослідником, який знайшов дані про те, що вперше проблема інтеграції була піднята в Англії у 1819 році. Надалі, через шість років, тобто в 1825 році ця ж ідея щодо інтеграції глухих в колектив чуючих була знову описана в роботі Даніеля. Але, за висновками М.Д. Ярмаченка, такі описи швидше були окремими описами і згадками, які в силу відсутності послідовності проблему інтеграції та соціалізації представляли досить поверхнево.

Аналізуючи та систематизуючи віднайдені дані, М.Д. Ярмаченко вказує на те, що наступні згадки стосовно питання інтеграції та соціалізації стосувалися подій, які відбувалися в Пруссії. М.Д. Ярмаченко знайшов у архівах і наводить такі дані. Так, в Пруссії, міністерським наказом від 14 травня 1828 року при багатьох семінаріях, які готували вчителів для початкової школи, були організовані невеличкі школи для глухонімих приблизно на 20-30 дітей. Ці школи організовувались як база для тих семінаристів, що готувалися стати вчителями початкових класів масової школи, щоб вони, хоч би в загальних рисах, знали особливості глухонімих дітей та специфіку їх навчання і виховання. М.Д. Ярмаченко зазначає, що за тих умов організації навчання передбачалося, що окремих глухонімих мали включати у клас чуючих, розмовляючих дітей, щоб саме там здійснювалося їхнє навчання.

І лише 1829 рік, на думку М.Д. Ярмаченка, слід вважати переломним. Спираючись на документи, М.Д. Ярмаченко зазначає, що саме в цей час німецький сурдопедагог Гразер надав найбільш обґрунтовану теорію спільного навчання глухих і чуючих дітей у книзі «Глухонімих, повернених людству за допомогою зору і усної мови». Грезер зазначав: «Ми повинні дійти до того, щоб кожен початковий вчитель умів навчати і глухонімих, і отже, щоб кожна початкова школа водночас була і училищем для глухонімих». (Цитується за вибіркою М.Д. Ярмаченка) [3, с. 68] На думку М.Д. Ярмаченка однією із шкіл, які працювали за методикою Гразера була школа, якою керував близько 30 років Фрідріх Морис Гіль - німецький сурдопедагог, послідовник Гразера. Але з плином часу ідеї Гразера, за невідомих причин, були забуті.

«В середині XIX століття знову оживає ця ідея у Франції. Ініціатором її тут був головний лікар Паризького національного інституту глухонімих Бланше, який організував навчання окремих глухонімих дітей у народних школах. Вперше він організував таке навчання в 1836 році. Далі ця справа поширювалася. І вже в 1847 році Бланше писав, що вони зуміли організувати індивідуальне навчання глухих разом з чуючими в 10 школах». [6] Так зазначав в історії сурдопедагогіки М.Д. Ярмаченко.

В кінцевому рахунку міністр внутрішніх справ (а школи глухих в той час у Франції були в розпорядженні Міністерства внутрішніх справ) у 1859 році звернувся з спеціальним циркуляром до усіх генеральних рад, в якому дав позитивну оцінку досвіду Бланше і рекомендував використовувати цей досвід. Причому, з точки зору М.Д. Ярмаченка, даний циркуляр був досить розгорнутим. Циркуляр на декількох сторінках давав характеристику експерименту Бланше у тих 10-ти школах, де навчались окремі глухі. Тобто, поштох до перших спроб інтеграції та соціалізації, за даними М.Д. Ярмаченка, був пов'язаний з тим фактом, що на той час ще не існувало спеціальних шкіл для виховання і навчання дітей з вадами слуху, і тому спільне навчання глухих дітей разом з чуючими ми було єдиним виходом щоб здійснити навчання. Але, на думку М.Д. Ярмаченка, саме завдяки цьому в таких освітніх структурах накопичувався значний досвід навчання глухих дітей, який у подальшому і виявився підґрунтям на якому розквітлі теорія і практика спеціальних методик навчання глухих дітей. Педагоги зафіксували наявність значної специфіки і відмінності у методиці навчання глухих, що і призвело, згодом до появи спеціальних шкіл.

М.Д. Ярмаченко, спираючись на віднайдені та систематизовані архівні матеріали, зазначав, що Паризький інститут глухонімих відвідав, але не просто відвідав, а мав тривале наукове відрядження в цей інститут, директор Петербурзького училища глухонімих Я.Т. Шпешнев. Я.Т. Шпешнев детально вивчав досвід Бланше з навчання глухих і був заворожений ним, повністю схвалював його підходи. Повернувшись з відрядження, він опублікував звіт у вигляді книжки на 100 сторінок, що на той час було великим обсягом. Але, сам Я.Т. Шпешнев через півроку після відрядження помер так і не реалізувавши свої ідеї та перейнятий у Бланше досвід зі специфіки навчання глухонімих дітей.

З часом, організоване Бланше спільне навчання глухонімих з чуючими, не одержавши свого розвитку, припинилось. Але, за М.Д. Ярмаченком, сама ідея не зникла, вона продовжувала існувати. Так, згідно систематизованим М.Д. Ярмаченком даним, директор Петербурзького училища глухонімих на початку ХХ століття відомий сурдопедагог П.Д. Єнько на Всеросійських з'їздах сурдопедагогів у 1903 і в 1910 роках піднімав питання про навчання глухонімих в народних училищах разом з чуючими. Напевно, така постановка питання була пов'язана, на той час, з тим, що спеціальних шкіл для глухонімих дітей було дуже мало. І реальним розв'язанням даної проблеми було навчання глухонімих дітей разом з чуючими в народних школах в тих містах, де спеціальних шкіл не було.

Ідея спільного навчання глухих і чуючих дітей, згідно узагальненням М.Д. Ярмаченка, була піднята і за комуністичних часів, коли в 1930 році був прийнятий закон про запровадження загального обов'язкового початкового навчання в Україні. Щоб прискорити реалізацію цього закону щодо глухонімих, яких передбачалося також включити в обов'язкове початкове навчання, було прийняте рішення про створення окремих класів для глухонімих при масових школах. Так, згідно даним М.Д. Ярмаченка, в Україні у 1930 році такі класи були організовані при 4-ох школах, але вони проіснували лише кілька років, з невідомих причин раптово припинивши своє існування. Є дані, що окремі класи були приєднані до шкіл глухих, деякі з них просто зникли, а доля всіх дітей до цього часу не досліджена.

Питання про спільне навчання глухих та чуючих, розмовляючих дітей, за висновками М.Д. Ярмаченка, піднімалися фактично на всіх міжнародних конгресах сурдопедагогів та Всесвітньої Федерації глухих, які проводилися кожні 4 роки. М.Д. Ярмаченко вказує, що кінець ХХ початок ХХІ століття характеризується відродженням індивідуально-групового навчання дітей з вадами слуху з чуючіми. «Воно поширене в США, Англії, Канаді, Японії та інших країнах світу. В цих державах є і спеціальні школи для глухих дітей. Але значна кількість дітей йде на навчання в масові школи». [6] Але, М.Д. Ярмаченком було констатовано, що таке спільне, інклюзивне навчання дітей з вадами слуху з чуючими дітьми на жаль не давало тих знань і умінь, які гарантувала українська спеціальна школа. Спільне навчання глухих дітей разом з чуючими М.Д. Ярмаченко називає не результативним, а школи «гіршими багатьох наших шкіл для глухих дітей. Гірша в якому розумінні? В тому, що працює багато перекладачів» [6], що в свою чергу призводить до того, що учні без сурдопекадача кроку ступити не можуть, не можуть бути самостійними у своєму житті, постійно потребують няньки.

Тому, з точки зору М.Д. Ярмаченка, спільне навчання глухих і чуючих дітей, не може дати того позитивного результату, який спостерігається при спеціально організованому навчанні та вихованні дітей з вадами слуху у спеціальних школах, за спеціальними методиками та з кваліфікованими сурдопедагогами.

Нерезультативність спільного навчання чуючих та глухих дітей, в кінцевому результаті, на думку М.Д. Ярмаченка, і сприяли його занепаду. Стрімкий розвиток сурдопедагогічної теорії та практики, який розпочався у кінці тридцятих років ХХ століття, сприяв, за висновками М.Д. Ярмаченка, зосередженню уваги вчених на пошуку «розумних», результативних, осмислених наукових підходів навчання та виховання дітей з вадами слуху.

До визначних теоретичних здобутків у пошуку «розумних» шляхів М.Д. Ярмаченко відніс, перш за все, культурно-історичну концепцію Л.С. Виготського, який першим, на думку вченого, звернув увагу на важливість соціалізації осіб з вадами слуху. Адже Л.С. Виготський першим серед фахівців на місце біологічної компенсації поставив ідею соціальної компенсації дефекту. Керуючись концепцією Л.С. Виготського, М.Д. Ярмаченко стверджував, що єдиним правильним шляхом з точки зору наукової вивірності та обґрунтованості є такий навчально-виховний процес глухої і слабочуючої дитини, який ґрунтується на методах соціальної компенсації.

Специфічним і своєрідним завданням спеціально-організованого навчально-виховного процесу, який, на думку М.Д. Ярмаченка, головним фактором інтеграції та соціалізації, виступає формування у дітей з вадами слуху усного мовлення. Саме тому, з точки зору вченого, навколо питань, пов'язаних із становленням і розвитком усного мовлення у глухих учнів впродовж всієї історії сурдопедагогіки точилася гостра боротьба різних течій.

«Глухота неодмінно обумовлює німоту. Глуха дитина самостійно оволодіти звуковою мовою не в змозі. Не володіючи ж таким засобом спілкування, вона не може бути повноцінним членом соціальної групи чи колективу. Навіть мала дитина в дворі серед дітей не може гратися з ними - оскільки цьому заважає відсутність спільного засобу спілкування, який був би між цією дитиною і іншими дітьми. В кінцевому рахунку це обумовлює значне її відставання як в психічному, так і в інтелектуальному розвитку. Спеціально організоване навчання (скільки б ми не говорили про його плюси і мінуси) глухих дітей звуковій словесній мові є визначальним фактором в компенсації її недоліків. Це те, про що говорив у свій час Л.С.Виготський». [6]

Аналізуючи дослідження Л.С. Виготського, М.Д. Ярмаченко звертає увагу на питання навчання глухонімих учнів мовленню через активну організацію життя в школі на основі зміцнення її зв'язків з соціальним середовищем, завдяки чому аномальна дитина може увійти у велике життя. Погоджуючись із твердженнями Л.С. Виготського, вчений говорить про необхідність створення ситуацій у житті дитини, які б викликали інтерес та

потребу в мовленні.

Переконання Л.С. Виготського, за даними віднайденими М.Д. Ярмаченком, знайшли своє відображення у сурдопедагогіці набагато пізніше, в експериментальних дослідженнях С.О. Зикова (1970 р.). С.О. Зиков пояснював систему навчання глухих дітей усному мовленню як спосіб комунікації в зв'язку з предметно-практичною діяльністю: «обучение устной речи нельзя сводить лишь к формированию умений, относящихся к произношению и чтению с лица». [6, с. 36] Теорію С.О. Зикова М.Д. Ярмаченко називає другою теорією, за значимістю, що вплинула позитивно на пошук «розумних» шляхів. Тобто, пошук шляхів інтеграції та соціалізації тривав дуже довго, потребував наукової вивірності.

Разом з тим, на думку М.Д. Ярмаченка, у підходах того часу були певні помилкові підходи щодо усного мовлення, а саме:

- ✓ зведення мовлення до вимови;
- ✓ надання у навчанні переваги артикуляції.

Основною помилкою, згідно висновкам М.Д. Ярмаченка, був такий педагогічний вплив, який характеризувався як «вбивання» усного мовлення в дитину, що в свою чергу, призводило до стомлення і як наслідок – невелике бажання дитини спілкуватися з оточуючими людьми.

М.Д. Ярмаченко високо оцінював ідеї Л.С. Виготського, які допомогли подолати ідеалістичні та механічні концепції в розвитку теорії компенсації та вплинули на подальше вивчення проблеми. Дослідник вважав, що вчення Л.С. Виготського знайшло свій подальший розвиток у працях О.І. Дьячкова, І.П. Соколянського. М.І. Земцова, І.М. Соловйова, С.О. Зикова.

На жаль, себе самого він не оцінював у своїх працях, але його погляди мають бути на сьогодні високо оцінені, а тому й висвітлені, що і здійснено у дослідженні, проведеному нами, висновки з якого наводяться нижче.

Окрім спеціально-організованого навчально-виховного процесу як фактора інтеграції і соціалізації М.Д. Ярмаченка виділяє діяльність. Наголошуючи на важливості використання діяльності, М.Д. Ярмаченко впевнений в тому, що вона повинна бути не лише інтелектуальною, але й наочно-практичною. Адже правильно організована наочно-практична діяльність стане у подальшому для дитини джерелом знань і способом активізації пізнавально процесу. Не відкидаючи проголошеного С.О. Зиковим принципу зв'язку з діяльністю, М.Д. Ярмаченко говорить більш глибоко, наголошуючи на значенні такої діяльності, яка детермінує і активізує пізнавальну діяльність, всебічно розвиває її, а не зводить діяльність дитини лише в практичну площину і виступає лише основою простого пристосування дитини до життя. Реалізація такого підходу можлива, з точки зору М.Д. Ярмаченка, лише за умови активності, ініціативності та самостійності дитини, як прояву свідомого засвоєння знань з основ наук та свідомого застосування їх на практиці.

Проаналізувавши різні дослідження, М.Д. Ярмаченко дійшов висновку, відповідно якому найбільш сприятливі умови для осмислення, усвідомлення глухими учнями запропонованих знань є такі зовні створені умови, в яких до словесного матеріалу, що використовується в конкретних діях вчителя підключається паралельно і відповідна власна діяльність учня.

Отже, у розгорнутому вигляді та більш детальному вигляді інтеграція і соціалізація, за М.Д. Ярмаченком, можлива за таких умов, коли існує систематичне спеціальне навчання, яке ґрунтується на таких складових:

1. на джерелі знань та форми їх подання шляхом засвоєння;
2. на активізації пізнавальних процесів;
3. на розвитку знань;
4. на детермінації;
5. на ініціативності.

Проаналізувавши погляди дослідників на проблему соціалізації дітей з вадами слуху М.Д. Ярмаченком було виділено головні фактори інтеграції та соціалізації дитини з вадами слуху, а саме:

- наявність розвитку специфічних завдань;
- існування розвитку свосередних завдань;
- реалізація спеціально-організованого навчально-виховного процесу;
- формування усного мовлення;
- створення спеціальних ситуацій у житті дитини;
- створення інтересу до мовлення;
- створення потреб у мовленні.

Отже, за оцінками М.Д. Ярмаченком історичних підходів та його власної теорії можна зробити загальний висновок: спільне навчання слабочуючих або глухих дітей разом з чуучими дає лише організаційний ефект, не проникає у розвиток дитини та не забезпечує реалізацію спеціальних завдань. На відмінно від спільного, спеціально організоване навчання, яке реалізується через комунікацію, діяльність, свідомість, інтерес, потребу, активність є ідеальною формою не лише компенсації, але й соціалізації та інтеграції. В свою чергу соціалізація у

реарізації пріоритетних завдань спеціальної освіти, які в цілому спрямовані на забезпечення всебічного, гармонійного розвитку цілісної особистості дитини, високого загальнокультурного рівня, створення умов для саморозвитку та самовиховання.

М.Д. Ярмаченко був впевнений, що проблема інтеграції і соціалізації глухих та слабочуючих дітей, безперечно, важлива і актуальна і не зникне ніколи. Потрібно лише шукати розумні шляхи організації роботи з дітьми з вадами слуху так, щоб вона справді дала позитивні результати.

Вище викладене свідчить про те, що М.Д. Ярмаченко був видатним науковцем, істориком сурдопедагогіки, адже ним було не лише досліджено історію спільного навчання глухих і чуючих дітей, але й розроблено власні підходи до, які є важливими для подальшої розбудови освіти глухих і слабочуючих дітей в період демократичних перетворень України.

Література

1. **Ярмаченко М.Д.** Борьба за здійснення загального обов'язкового навчання глухонімих дітей в Українській РСР в роки довоєнних п'ятирічок // Звітно-наукова конференція кафедр інституту : тези доп. – К., 1960. – С.32–33.
2. **Ярмаченко М.Д.** За принципами гуманізму : [про Всесвіт, конф. з тактики і стратегії освіти, профілактики та інтеграції інвалідів. Організована ЮНЕСКО, 2–7 листоп. 1981 р., Торемалінос (Іспанія)] // Рад. освіта. – 1981. – 26 груд. (№ 103). – С. 2.
3. **Ярмаченко М.Д.** Історія сурдопедагогіки : навчальний посібник для дефектологічних, факультетів інститутів. – К.: Вища школа, 1975. – 423 с.
4. **Ярмаченко М.Д.** Основні віхи становлення і розвитку дефектологічної науки в Україні // Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відносин: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 2-3 листоп. 1994 р. – К., 1994. – С. 3–12.
5. **Ярмаченко Н.Д.** Проблема компенсації глухоти: «Радянська школа». – К., 1976.
6. **Ярмаченко М.Д.** Питання інтеграції глухих // Перша Всеукраїнська конференція з питань навчання глухих в Україні, К., 09-10.VI.2000.

References

1. **Yarmachenko M.D.** Borotba za zdisnenna zagalnogo obovazkovogo navchanna glyxonimix ditei v Ukrainii RCR v roku dovoennux gaturichok // Zvitno-naykova konferencia kafdr instutyty: tezu dop. – K., 1960. – С.32–33.
2. **Yarmachenko M.D.** Za pryncipamu gymanizmy: [pro Vstsvit. Konf. Z taktuku I strategii osvitu, profilaktuka ta integracia invalidiv. Organizovana UNESCO, 2–7 lystopada 1981 r., Toremalinos (Ispania)] // Rad. osvita. – 1981. – 26 grydna (№ 103). – С. 2.
3. **Yarmachenko M.D.** Istoria syrdopedagogiku: navchalnui posibnuk dla defektologichnix, fakyltetiv instutytiv. – K.: Vusha shkola, 1975. – 423
4. **Yarmachenko M.D.** Osvitni vixu stanovlenna i rozvutky defektologichnoi nayku v Ukraini // Integracia anomalnoi dutunu v sychasni sistemi socialnix vidnosun : material Vseykr. Nayk.-prakt. Konf., 2-3 lystopada 1994 r. – K., 1994. – С. 3–12.
5. **Yarmachenko N.D.** Problema komprnsacii glyxotu: «Radyanskaya skola». – K., 1976.
6. **Yarmachenko N.D.** Putanna integracii glyxotu // Percha Vseyrrainska konferencia z putan navchanna glyuxh v Ukraini, K., 09-10.VI.2000.

Климко Н.О. Питання інтеграції та соціалізації дітей з вадами слуху у працях Миколи Дмитровича Ярмаченка

В статті розглядається внесок М.Д. Ярмаченка у розробку проблеми інтеграції та соціалізації дітей з вадами слуху. Здійснено аналіз становлення системи спільного навчання глухих та чуючих дітей. Проаналізовано теоретичні підходи М.Д. Ярмаченка, щодо ідеї спільного навчання і виховання глухих і чуючих дітей. Визначені основні умови, складові, фактори інтеграції та соціалізації дитини з вадами слуху виділені М.Д. Ярмаченком в результаті вивчення та аналізу архівних матеріалів, які до нього не були віднайдені, а також наукових дослідженнях, які були недоступні широкому загалу сурдопедагогів. У статті розглянутий історичний підхід М.Д. Ярмаченка щодо вивчення практики і теорії спільного навчання чуючих та дітей з вадами слуху, що описані в наукових роботах та існують в історичних документах, які визначили і детермінували шлях удосконалення освіти глухих і слабочуючих дітей в період демократичних перетворень України.

Ключові слова: інклюзія, соціалізація, інтеграція, народні школи, спеціальні школи, осмислений науковий підхід, культурно-історична концепція Л.С. Виготського, принцип формування мовного спілкування у тісному взаємозв'язку з діяльністю.

Климко Н.А. Вопросы интеграции и социализации детей с нарушениями слуха в работах Николая Дмитриевича Ярмаченка

В статье рассматривается вклад Н.Д. Ярмаченка в разработку проблемы интеграции и социализации детей с нарушениями слуха. Осуществлен анализ становления системы общей учебы глухих и слышащих детей. Проанализированы теоретические подходы Н.Д. Ярмаченка, относительно идеи общей учебы и воспитания глухих и слышащих детей. Определены основные условия, составляющие, факторы интеграции и социализации ребенка с нарушениями слуха выделены М.Д. Ярмаченком в результате изучения и анализа архивных материалов, которые к нему не были найдены, а также научных исследованиях, которые были недоступны широкой общественности сурдопедагогов. В статье рассмотрен исторический и теоретический подходы М.Д. Ярмаченка относительно изучения практики и теории общей учебы чуячих и детей с изьянами слуха, которые описаны в научных работах и существуют в исторических документах, которые определили и детерминировали путь усовершенствования образования глухих и слабочуючих детей в период демократических преобразований Украины.

Ключевые слова: инклюзия, социализация, интеграция, народные школы, специальные школы, осмысленный научный подход, культурно-историческая концепция Л.С. Выготского, принцип формирования речевого общения в тесной взаимосвязи с деятельностью.

Klimko N.A. Questions of integration and socialization of children with violations of ear in the robots of Nick Dmitry Yarmachenka

This article discusses the contribution of ND Yarmachenka to the development problems of integration and socialization of

children with hearing impairments. The analysis of the formation of the general study of deaf and hearing children. The theoretical approaches ND Yarmachenka, about the idea of a common training and education of deaf children and slyshaschih. The main conditions that make up the factors of integration and socialization of the child with a hearing impairment are highlighted MD Yarmachenkom from the study and analysis of archival materials, which it has not been found, for as well as research that was not available to the general public the deaf. The article examines the historical and theoretical approaches MD Yarmachenka to examine the practice and theory of general studies chuyuchih and children with hearing defects, which are described in scientific papers and historical documents exist that have defined and deterministic way to improve education of the deaf and slabochuyuchih children in democratic reforms in Ukraine.

Keywords: inklyuziya, socialization, integration, folk schools, special schools, intelligent scientific approach, cultural and historical conception L.S. Vygotskogo, principle of forming of vocal intercourse in close intercommunication with activity.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 26.03.2014 р.

Рецензент: д. психол. н., проф. Фомічова Л.І.

УДК 159. 922: 37.015.3+376.1

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ “СОЦІАЛІЗАЦІЯ СЛАБОЗОРИХ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОГО ВИХОВАННЯ” В РУБІЖАНСЬКОМУ НРЦ “КРИШТАЛИК”

Колодна Н. А.

Система роботи з дітьми-інвалідами, що потребують корекції зору, повинна забезпечити комплексність й безперервність психолого-педагогічної допомоги для створення оптимальних умов їхнього розвитку та успішної соціалізації [2, с. 48-56; 3, с. 23]. Серед основних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року – є побудова ефективної системи виховання, формування соціально зрілої творчої особистості, підготовка школярів до свідомого вибору сфери життєдіяльності.

Протягом останніх десятиріч зацікавленість науковців у дослідженні проблеми соціалізації дітей з психофізичними порушеннями помітно зростає (І.Д.Бех, В.І.Бондар, А.М.Висоцька, Г.М.Дульнев, І.Г.Єрьоменко, В.Ю.Карвяліс, С.Ю.Конопляста, Є.П.Синьова, С. В. Федоренко, А.Г.Шевцов та ін.). Дослідження окремих учених (І.П.Іванов, О.В.Колодійцева, І. В. Дмитрієва, О.Я.Савченко, В. О. Сухомлінський та ін.) присвячені проблемам психології особистості, її проявам у творчій діяльності, вивченню особливостей формування творчих здібностей у осіб з психофізичними порушеннями.

Прикладом сучасного навчального закладу для дітей зі значним та стійким зниженням зору, в якому реалізовується зазначений напрям роботи є Рубіжанський навчально-реабілітаційний центр «Кришталік», де навчається 160 учнів з Луганської області та найближчих областей. Центр є експериментальним закладом регіонального рівня, базовим науково-дослідницьким майданчиком кафедри дефектології та психологічної корекції Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедри офтальмології Луганського державного медичного університету. Дослідження на базі Центру проводилося відповідно до науково-дослідної теми лабораторії діагностики та корекції психофізичного стану дітей та дорослих ЛНУ імені Тараса Шевченка: «Система психолого-педагогічного забезпечення професійно-трудової соціалізації осіб з особливими освітніми потребами» (реєстраційний номер 0110 У 007019) і в рамках реалізації планів науково-дослідного проекту регіонального рівня Департаменту науки і освіти України Луганської облдержадміністрації за темою: «Навчально-реабілітаційний центр як педагогічна система соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» (наказ № 139 від 15.02.13 р.).

Мета даного наукового проекту – цілеспрямована, систематична організація процесу становлення творчої особистості учня за допомогою включення його в різні види діяльності з метою максимального розвитку його природних схильностей, задатків та здібностей.

Створення в освітньо-виховному закладі успішного процесу виховання, соціалізації дитини засобами творчості, її самореалізації, оскільки повноцінний розвиток особистості є гарантом суспільного благополуччя, – є соціально-педагогічний супровід учнів, який включає в себе наступні завдання: формування самостійної, відповідальної та соціально мобільної особистості зі зниженим зором, здатної до соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, визначає необхідність широкого використання під час соціально-педагогічного супроводу різноманітних програм розвитку, соціальних навичок, здатності до особистісного самовизначення і саморозвитку.

За такого підходу об'єктом соціально-педагогічного супроводу виступає освітньо-виховний процес, а предметом – ситуація особистісного розвитку і виховання дитини як система взаємин зі світом, з оточенням, дорослими, однолітками, з самим собою.